

AYVALIK'TA HAGIA TRIADA KİLİSESİ MİMARİ ANALİZİ

Hatice UÇAR

Balıkesir Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
ucar@balikesir.edu.tr

Özet: M.Ö 6. Yüzyıla tarihlenen Ayvalık'ın eski adı Kydoniestir. Ayvalık'ın Hekatonnessos adalarına serpilmiş Yunan kolonileri üzerine kurulduğu ve şehrin daha sonra bugünkü yerine taşındığı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir.

1653 Yılı'nda Ayvalık zengin sakinlerin yaşadığı bir kıyı yerleşmesidir. 17. ve 18. yüzyıllarda Ayvalık da İzmir gibi bölgenin en önemli ticaret merkezlerinden biridir. Ticari hayata zeytin tarımının hakim olması nedeniyle zeytin, zeytinyağı, zeytinin yan ürünlerinin elde edildiği zeytinyağı fabrikaları ve sabunhanelerin sayısı giderek artmaktadır. Ayvalık, 1903 Yılı'nda yaptırılan Gymnasium Kydonion'un varlığı ile Ege Bölgesi'nin en önemli eğitim merkezi haline gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde özerk bir yerleşme olan Ayvalık'ta Müslüman ve Rum sakinler bir arada yaşamıştır. Kent farklı etnik kökenli sakinlere ait farklı kültürel ekonomik, sosyal koşulların etkisi ile şekillenmiştir. Bu dönemde kent nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Rum'lar kendi kültürel sosyal ve ekonomik konumlarını yansıtan bir tarihi doku ve bu dokunun silüetine ait kiliseler, zeytinyağı fabrikaları, sabunhaneler ve ticari depolar inşa etmişlerdir. 1923'te uygulanan dine dayalı nüfus değişimi sonrasında ya farklı işlevlere uyarlanarak, özgün konumları zedelenmiş ya da bazılarının boş bırakılarak, kaderlerine terkedildikleri görülmüştür. Bu kiliselerden toplamda on üç tanesinin günümüze kadar geldiği görülmektedir. Altı tanesi kent merkezinde, üç tanesi, Cunda Adası'nda, iki tanesi Ayvalık yerleşmesi dışında ve bir tane de Küçük Köy'dedir.

Bu çalışmada Ayvalık Kent Merkezi'nde yer alan kiliselerden Hagia Triada Kilisesi'nin başta mimari ve sanatsal özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda kilise, plan şeması, yapım tekniği ve kullanılan malzemeler bakımından incelenerek Ayvalık Kent Merkezi'nde bulunan kiliseler arasındaki yeri belirlenmiştir. Ayrıca 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması gereğince Türkiye ve Yunanistan arasında uygulanan dine dayalı nüfus değişimi sonrasındaki süreçte bu kilisede meydana gelen olumsuz etkiler irdelenmiştir. Bu çalışma için öncelikle ön bilgilerin ve gerekli dokümanların elde edilmesi amacıyla literatür araştırılmıştır. Ait oldukları cemaatin (Rum Ortodoks) kiliseleri hakkında kaynaklar incelenmiştir. Belediye arşivi, il Müze Müdürlüğü arşivi ve yerel sakinlerin arşivlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Ayvalık Tarihi Dokusu ile ilgili olarak yerleşme sakinlerinden Ali Onay Bey ile görüşülmüştür. Kilisenin rölevaleri çıkarılmış ve fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayvalık, Ortodoks, Kilise, Mübadele, Ahşap

Hagia Triada Church Architecture Analysis in Ayvalık

Abstract: The ancient name of Ayvalık is Kydonies. In 1653, Ayvalık is a coast in which rich dwellers live there. In 17th and 18th century, Ayvalık is one of the most important trade center like İzmir. Since olive dominates in trade, the number of the olive plantations and soaperies continued to rise to produce olives, olive oil and olive products.

Ayvalık gradually became the most important trade center of the Edremit in 19th century. It also became the most important education center because of the presence of Gymnasium Kydonion which was made in 1903.

In the Ottoman area, Muslims and Greeks used to live together in Ayvalık which was an autonomous accomodation site. Greeks who constituted the majority of the population built churches, olive oil plantations, soaperies and storage units that reflect their own cultural, social and economic status in the historical texture.

In this paper, the architectural and artistic specifications of the Hagia Triada Church is studied which is embedded in Ayvalık's historical texture. In accordance with the Treaty of Lausanne which was signed in 1923, negative effects takes place in Church is studied after the process of the religious population between Turkey and Greece.

Keywords: Ayvalık, Greek Orthodox, Church, Exchange, Wooden

GİRİŞ

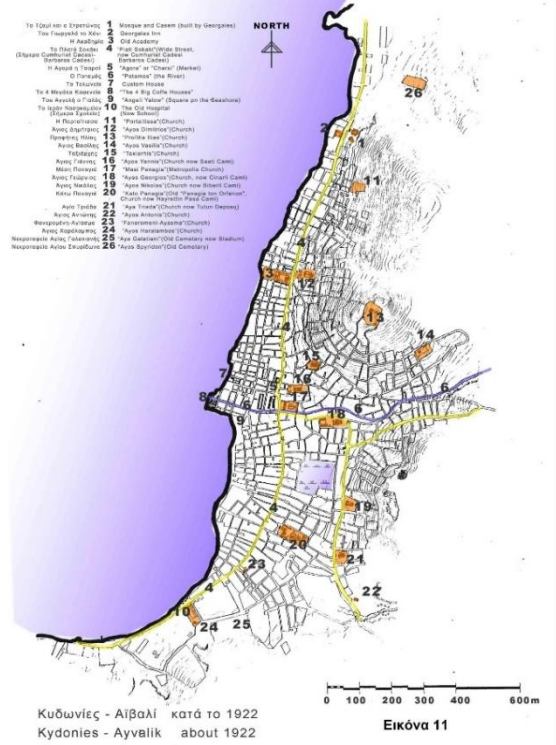
Antik Çağda Ayvalık'ın Hekatonnessos adalarına serpilmiş Yunan kolonileri üzerine kurulduğu ve şehrin daha sonra bugünkü yerine taşındığı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Arkan,1988).

Ayvalık Yerleşmesi'nin eski adı, ayva ağaçlarının bulunduğu yer anlamında olan Kydonies'tir (Erim,1948). Bu dönemde Midilli Şehir Devleti'nin tarımsal iç bölgesidir (Kontis, 1978). Bir görüşe göre Ayvalık'ın Midilli'nin Osmanlı'lar tarafından fethedilmesinden sonra askeri amaç gözetilerek Türkler tarafından Taksiarhis olarak da anılan İlk Kurşun Tepesi'nin limana bakan eteklerinde kurulduğu belirtilmektedir (Aka, 1944; Aktepe, 1994; Ayvalık'ta Şehircilik Araştırmaları, 1962). Farklı bir görüşe göre de Midilli'nin Osmanlılar tarafından fethinden sonra kent eski yerli sakinler ve Lesbos Adası'nın kuzey doğusundan gelen koloniciler tarafından yeniden inşa edilmiştir.1580 li yıllarda Müslüman ve Rum sakinlerin bir arada yaşadığı Ayvalık'ta nüfusun çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktadır (Drakos,1888). 1773 Yılı'nda Rumlara tanınan özerklikten sonra Ayvalık Osmanlı himayesinde bağımsız bir yerleşme olur (Gündoğmaz, 2003). 17. ve 18. yüzyıllarda İzmir gibi Ayvalık da bölgenin en önemli ticaret merkezidir (Balıkesir İl Yıllığı, 1973). 18. Yüzyıl'da nüfusun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Ayvalık, Yunanistan'dan kente göç eden Rumlarla gelişimini sürdürmektedir. Bu dönemde Ayvalık'ta zeytin tarımının varlığı ile zeytin, zeytinyağı, zeytinin yan ürünlerinin elde edildiği zeytinyağı fabrikalarının sayısı ile sabunhanelerin sayısı giderek artmakta, Ayvalık kara ve deniz yoluyla yurt içine ve yurt dışına önemli miktarda zeytin, zeytinyağı ve sabun ticareti yapmaktadır (Kıyak, 1997).

19. Yüzyıl'da Ayvalık giderek Edremit Körfezi'nin en önemli ticaret merkezi haline gelir (Bayraktar,1988). Yerli sakinlerin Ayvalık'ta 1903 Yılı'nda yaptırdıkları Gymnasium Kydonion'un varlığı ile ayrıca Ayvalık Ege Bölgesi'nin önemli bir eğitim merkezi haline bürünmüştür (Psarros, 2004).

Müslüman ve Rum sakinlerin bir arada yaşadığı Ayvalık'ın on bir mahalleden oluştuğu ve mahallelerin kentteki kiliselerin çevresinde kurulduğu, mahallede bulunan kilisenin ismiyle anıldıkları ve mahallelerin farklı etnik kökenli sakinlere ait farklı kültürel, ekonomik ve sosyal koşulların yoğun etkisiyle şekillendikleri gözlenmiştir (Şekil 1). Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra 1923 Yılı'nda imzalanan Lozan Antlaşması kapsamında, Yunanistan ve Türkiye arasında düzenlenen dine dayalı nüfus değişimi gereğince Müslüman ve yerli Rum halkın zorunlu olarak yer değiştirmeleri

sonunda Ayvalık'ta ve Anadolu'da mevcut farklı kültürlerin etkilerinin giderek kaybolduğu ve Ayvalık'ın Anadolu'da mübadelenin etkilerini en fazla barındıran yerleşme konumunda olduğu gözlenir.

Şekil 1. Kentin gelişimini tamamladığı dönem: Ayvalık 1922 (Psarros, 2004)

19.Yüzyıl'da Ayvalık'ta nüfusun çoğunluğunu oluşturan Rumlar kendi, kültürel, sosyal ve ekonomik konumlarını yansıtan bir tarihi doku ve bu dokunun silüetine hâkim kiliseler, manastırlar, şapeller, zeytinyağı fabrikaları, sabunhaneler ve ticari depolar inşa etmişlerdir. Bu yapılar; 1923'te uygulanan mübadele sonrasında ya farklı işlevlere uyarlanarak özgün konumları zedelenmiş ya da bazılarının boş bırakılarak kaderine terk edildikleri görülmüştür.

Tarihi süreçte Rum sakinler kendi hakimiyetlerini ve siyasi varlıklarını göstermek amacıyla Ayvalık'ta çok sayıda kilise, manastır ve şapel inşa edilmiştir (Sakkaris,1920). Günümüze kadar gelebilen on üç kiliseden altı tanesi Ayvalık tarihi kent merkezinde, yedi tanesi de kent merkezi dışında yer alır (Uçar ve Güney, 2007). Hagios Georgios Kilisesi ve Hagia Varvara Kilisesi Ayvalık'ta yapılaşmanın bulunmadığı bölgede yer alır. Hagios Athanasios Kilisesi Küçükköy'de, Hagios Nikolaos (Taksiarhis), Hagios İoannes ve Panagia Kilisesi Cunda Adası'nda yer alırlar. Ayvalık Tarihi Kent Merkezi'nde yer alan Taksiarhis Kilisesi, Kato Panayia Kilisesi, Hagios Georgios Kilisesi, Hagia Triada Kilisesi, Hagios İoannes Kilisesi ve Portaitissa Kilisesi ise günümüzde Ayvalık Kent Merkezi'nde bulunan

kiliselerdir. Bu kiliselerin tamamı 19. Yüzyıl'da Ayvalık'ta inşa edilmiş Rum Ortodoks kiliseleridir.

Bu kiliselerden Hagia Triada Kilisesi 19.Yüzyıl'da Ayvalık'ın Kazım Karabekir Mahallesi'nde Altınova Caddesi'nde inşa edilmiştir. Yapı sade kütlesi, plan organizasyonu mekânsal karakteri ve iç mekânı süsleyen ahşap ve alçı süslemeleriyle dikkat çekmektedir.

Mübadeleden sonra kentteki diğer kiliselerde olduğu gibi Hagia Triada Kilisesi de bir müddet cami yapısı olarak işlevlendirilmiştir. Halk arasında Biberli Cami olarak anılan yapı bu yeni işlevine uyarlanırken sağ yan cephede özgününde yer alan bazı pencere boşlukları örülerek iç mekâna açılan birer niş konumuna getirilmiştir. Daha sonra bir müddet boş bırakılan yapı, Tekel Müdürlüğü'ne tahsis edilerek tütün deposu olarak işlevlendirilmiştir. Yapı bu son işlevine uyarlanırken naosun zemininde ahşaptan bir ızgara sistemi oluşturulmuş ve üzerinde depolanacak tütünün zeminden rutubet almaması sağlanmıştır. Yine aynı gerekçeler ile naosta ahşaptan bir ara kat oluşturulmuş ve naosun zemini, bu ara kat ve loca birbirleriyle birer ahşap merdiven ile ilişkilendirilerek bu yeni işleve uyarlanma ile kilisenin iç mekânı özgün konumunu kaybetmiştir. Tekel Müdürlüğü'ne tahsisli olan yapının mülkiyeti bir müddet sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'na geçmiştir. Yapı günümüzde Ayvalık Belediye Başkanlığı'na tahsis edilmiştir.

Bu çalışmada; Hagia Triada Kilisesi'nin başta mimari ve sanatsal özellikleri incelenmiştir. 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması gereğince Türkiye ve Yunanistan arasında uygulanan dine dayalı nüfus değişiminin sonunda bu yapıda meydana gelen olumsuz etkiler irdelenmiştir. Bu bağlamda kilise yerinde incelenmiş, çevresiyle beraber dış cepheleri ve iç mekân fotoğraflanarak günümüzdeki konumu belgelenmiştir. Ayrıca bu kapsamda 19. Yüzyıl ahşap konstrüksiyonlu Rum Ortodoks kiliseleri literatürde, üniversitelerin hazırladığı tezlerde, Ayvalık Belediye Başkanlığı'nın, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün (müzenin) arşivlerinde araştırılmış, yerel sakinlerin sözlü bilgilerinden ve arşivlerinden yararlanılmıştır. Geleceğe yönelik olarak Ayvalık Kent Merkezi'nde bulunan diğer kiliselere örnek teşkil etmesi düşünülerek kilisenin rölövesi çıkarılmış, restitüsyonu hazırlanmış ve belediyenin vermeyi düşündüğü işlev kapsamında restorasyon projesi hazırlanmıştır.

KENT İÇİ KONUM

Yapı Ayvalık'ın Kazım Karabekir Mahallesi'ndedir. 1846 Yılı'nda kentin en önemli caddesi olan Altınova Caddesi üzerinde, 28 Pafta, 294 Ada, 9 Parselde yer alır. Kıyıya uzaklığı 346 m dir (Aktepe,1994). Bazilikal plan şemasına sahip olan kilisenin kütlesi sade ve üstte alaturka kiremit

kaplı beşik çatı ile örtülüdür (Karaca, 2000). Çevresi taş duvarlarla sınırlanmış az eğimli bir avlunun ortasında yer alır (Şekil 2). Avluya, Altınova Caddesi'nden verilen esas giriş ile avlunun sağ yan duvarında bulunan ve avlunun arka cephe bölümüne geçişi sağlayan toplamda iki giriş ile girilir. Günümüze kadar gelemeyen avluyu sınırlayan duvarlar ve avluya giriş kapıları avlunun zemini incelendiğinde duvarların kesintisiz devam eden izlerinde görülebilmektedir.

Avludan kilisenin iç mekânına; giriş apsis aksı üzerinde bulunan dairesel formlu bir taş merdiven çıkılarak ulaşılan narteksten girilebilen ve naosa açılan üç farklı kapı, kilisenin sağ yan cephe duvarında yer alan ve bemaya geçişi sağlayan kapı, kilisenin sağ yan narteksinde konumlanan bir merdiven çıkılarak ulaşılan ve loca mekânına giriş sağlayan kapı ile kilisenin sol yan cephesine bitişik olarak tasarlanan mahzene geçiş mekânına narteksin devamında ve avlu kotunda verilen giriş kapısı olmak üzere toplamda altı adet farklı kapıdan girilebilmektedir.

Şekil 2. Hagia Triada Kilisesinin dış cephe görselleri ve çevre dokusu (Uçar, 2004)

Ayrıca Altınova Caddesi ile sağ yan sokağın köşesinde, özgününde avlu duvarlarının devamında yer alan tek katlı kagir yapı, yine sağ yan sokağın köşesi ve Altınova Caddesi üzerinde bulunan üç katlı kagir hastane yapısı ve avlunun sol yan duvarında yer alan ve cephesi sokağa yönlendirilen kagir çeşme yapısı kilisenin günümüze kadar gelebilen sosyal donatılarıdır.

MEKÂNSAL ÖRGÜTLENME

Hagia Triada Kilisesi çevresindeki konutlardan konutlara ulaşımı sağlayan sokak ve açık avlunun duvarlarıyla ayrılır. Çevresindeki konutlar ve kendine ait sosyal işlevli yapılarıyla bir bütünlük sergileyen mimari düzen sunduğu gözlenir. Dışarıdan bakıldığında avlu duvarlarını dörtkenarından sınırlayan sokakların diğer kenarında konumlanan geleneksel Rum evlerinin mimari düzeni içinde Ayvalık Kent Merkezi Tarihi Dokusu'nun tacı olarak algılanan Hagia Triada

Kilisesi'nin mekânsal kurgusu açık avlu, plan şeması, kullanılan malzeme ve yapım tekniği bağlamında incelenmiştir.

Dış mekân kurgusu

Avlu; Özgününde etrafı duvarlar ile sınırlanmış bir açık avlunun ortasında yer alır. Ancak avlu duvarlarının tamamı günümüze gelememiştir. Bu nedenle yapı günümüzde bir kenarı Altınova Caddesi ile sınırlanan dikdörtgen biçimli ve hafif eğimli topoğrafya sunan küçük bir meydanın ortasında yer alır (Şekil 3). Meydanın etrafı Ayvalık Kent Merkezi Tarihi Dokusu'nu oluşturan geleneksel Rum evlerinden oluşur. Avluya biri Altınova Caddesi'nden verilen esas giriş, diğeri avlunun sağ yan duvarında bulunan ve sağ yan avlunun arka cephe bölümüne geçişi sağlayan tali giriş olmak üzere iki giriş verilmiştir. Bu farklı iki giriş boşluğu avlu zemininde mevcut duvar izleri incelendiğinde görülebilmektedir. Eski fotoğraflar, yerel sakinlerin bilgileri ve avlu zeminindeki mevcut izlerden özgün tasarımına ulaşılabilen esas giriş; iki basamaklı bir taş merdiven, merdiveni iki kenarından sınırlayan birer taş sütun ve bu iki sütunun üzerinde yer alan çan kulesi ile vurgulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Altınova Caddesi ile sağ yan sokağın köşesinde, özgününde avlu duvarının devamında bitişik nizamda konumlanan tek katlı kâgir yapıdan birinin günümüzde olduğu gibi özgününde de konut olarak kullanıldığı plan şemasından anlaşılmaktadır. Yerel sakinlerin bilgilerine dayanarak Altınova Caddesi üzerinde ve kiliseye esas girişin karşısında yer alan papazın oturduğu konutun cephesinin çevresindeki konutlardan daha özenle işlendiği gözlenir. Avlunun sol yan duvarının Altınova Caddesi'ne yakın bölümünde yer alan ve cephesi sokağa yönlendirilen kâgir kilise çeşmesi avlu duvarından günümüze ulaşan tek kalıntıdır. Avluyu sağ yanda sınırlayan sokağın köşesinde ve Altınova Caddesi üzerinde yer alan üç katlı kâgir hastane yapısı da kilisenin korunarak günümüze gelen diğer sosyal donatısıdır. Avluda üç farklı yerde birer su kuyusu bulunduğu yerli sakinlerin anlattıklarından bilinmektedir. Bu kuyulardan biri sağ yan avlunun ön bölümünde, biri arka cephe bölümünde diğeri sol yan avluda mahzene geçiş mekânının arka cephe duvarı önlerindedir. Ayrıca sol yan avlunun arka cephe köşesi önlerinde bir de su sarmıcı yer alır. Ancak Ayvalık Kent Merkezi Tarihi Dokusu'nda yer alan ve işlevlerini kaybeden noktasal su öğelerinin bu kilisedeki örnekleri yapılacak arkeolojik kazı ile açığa çıkarılarak özgün işlevlerine kavuşturulmalıdırlar.

Avludan kilisenin iç mekânına; giriş apsis aksı üzerinde tasarlanan dairesel formlu bir taş merdiven çıkılarak ulaşılan narteksten geçilebilen ve kilisenin ön cephe duvarında biri yine giriş apsis aksı üzerinde diğeri ikisi de bu aksın sağında ve solunda simetrik olarak yer alan üç kapıdan naosa giriş

verilmiştir. Kilisenin sağ yan beden duvarının arka cepheye yakın bölümünde yer alan bemaya giriş kapısı, narteksin sağ yan bölümünde kilisenin beden duvarına bitişik olarak tasarlanan ara sahanlıklı bir merdiven çıkılarak ulaşılan loca katına giriş kapısı ve kilisenin sol beden duvarına bitişik olan mahzene geçiş mekanının giriş cephe duvarında yer alan mahzene giriş kapısı olmak üzere toplamda altı tane giriş kapısı ile avludan kilisenin iç mekânında yer alan farklı bölümlere giriş verildiği gözlenmektedir. Avlunun zemini özgününde tamamen orta büyüklükte deniz çakılı ile kaplıdır. Ancak bu deniz çakılı döşeme kaplamasının avlunun birkaç bölümünde ufak kalıntılar halinde günümüze gelebildiği avlu zemini incelendiğinde görülebilmektedir.

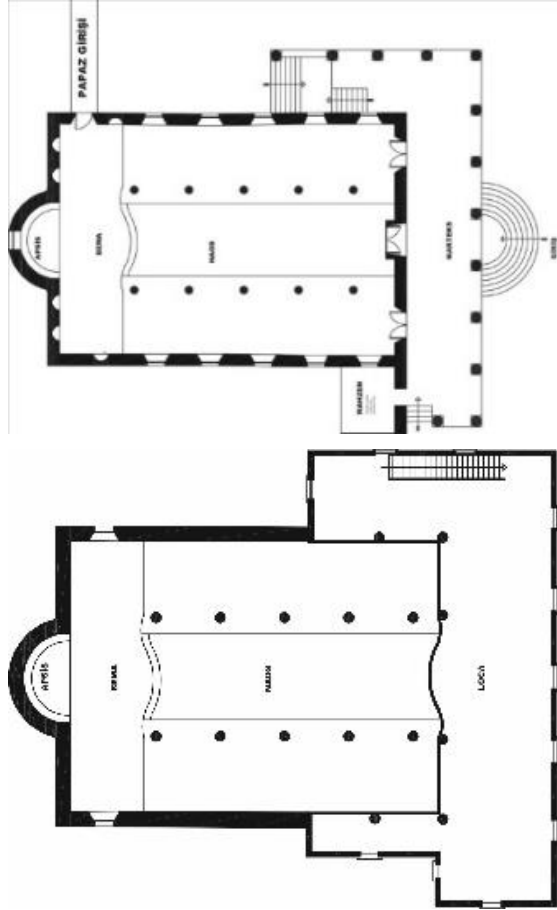

Şekil 3. Hagia Triada Kilisesinin avlu görünümü ve avludan çevre dokusunun algılanışı (Uçar, 2004).

İç mekân kurgusu

Ayvalık Kent Merkezi'ni oluşturan farklı mahallelerde yer alan aynı döneme ait diğer kiliselerde olduğu gibi Hagia Triada Kilisesi de dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Üç nefli ve tek

apsisli bir kilisedir (Karaca,1996) (Şekil 4). İç mekân kurgusu' ibadet mekânına girişi hazırlayan narteks, ibadetin iç mekânda yapıldığı naos, sadece din adamlarının girebilmesine ve kullanabilmelerine ayrılan bema, kilisenin doğu beden duvarında yer alan ve duvardan dışarıya taşırılan dairesel formlu apsis ile girişi dışarıdan(kilisenin avlusundan) verilen ve bir bölümü kilisenin L formlu narteksi üzerinde bulunan U formlu olarak konumlandırılan loca mekânından oluşmaktadır (Gündoğmaz, 2003).

Şekil 4. Hagia Triada Kilisesi plan şeması (Uçar, 2004)

Narteks

Bazilikal plan şemasına sahip kilisenin batı duvarı önünde kuzey güney istikametinde yer alan narteks (Karaca, 2000) kilisenin güney cephe duvarı önünde de devam ettirilerek naosu L şeklinde sarmaktadır. Avludan nartekse ulaşımı sağlayan dairesel formlu taş merdiven kilisenin giriş apsis aksı üzerindedir. Narteksin ön ve güney cephesinde eşit aralıklarda sıralanan ve narteksi avludan sınırlayan dairesel kesitli taş sütunların her biri dörtgen kesitli birer taş kaide üzerine oturtulmuştur. Narteksin ön ve güney cephesinde sıralanan sütunların her birinin üzerinde şerit silme profilli taştan sade birer başlık yer alır. Sütunların tamamında, sütun başlığının üzerinde aynı kotta kesintisiz ve tek sıra olarak devam eden gergi demiri narteksi güney cephede ve batı cephesinin

sol köşesinde sonlandıran son sütuna kadar devam ettirilmiştir. Gergi demiri narteksin ön cephesinin iki köşesinde yer alan sütundan sonra gelen ilk sütunda ve narteksin güney cephesinde sonlandığı köşede yer alan son sütunda kilisenin (naosun) yan beden duvarına yönlendirilerek beden duvarının içinde sabitlendiği gözlenmektedir. Ayrıca narteksi avludan sınırlayan sütunlar üste birbirlerine gergi demirlerinden başka yarım daire formlu kemerler ile de bağlanmışlardır. Sütunlar arasında kesintisiz devam ettirilen gergi demirinde uygulanan düzenin sütunlar arasında kesintisiz devam eden kemerlerde de aynen uygulandığı gözlenir. Narteksin ön cephesinin sol köşesinde ve güney cephesinde taş kemer narteksin sonlandığı köşede bulunan sütundan kilisenin beden duvarına atılarak kapatılmıştır. Narteksin taban döşemesi özgününde avlunun döşemesinde olduğu gibi orta büyüklükte deniz çakılları ile döşelidir. Ancak günümüzde nartekte bu kaplamanın ancak ufak kalıntılara rastlanmaktadır. Narteksin güney cephesinde kilisenin beden duvarına bitişik olarak tasarlanmış kare sahanlıklı bir merdiven yer alır. Sahanlığa karşılıklı olarak narteksten ve kilisenin sağ yan avlusundan taş basamaklar çıkılarak ulaşılır. Sahanlık narteksin ön cephesinde konumlanan esas giriş merdiveninin ilk basamağının önünde avluya verilen +0.00 kotu dikkate alındığında +2.39 kotundadır. Tamamı günümüze gelemeyen ve loca katına dışarıdan ulaşımı sağlayan bu merdivenin sahanlıktan itibaren loca katına kadar ahşap merdiven olarak düzenlendiği yerel sakinlerin bilgilerinden ve narteksin tavanında merdiven boşluğunun üzerini karşılayan sınırları belirli ve sonradan kapatıldığı anlaşılan bölümün varlığından anlaşılmaktadır. Ön cephede narteksin taban döşemesinin sol köşesi yakınında naosun ön cephe duvarına bitişik olarak tasarlanan birkaç basamaklı taş merdiven kilisenin sol köşesinde konumlanan mahzene geçiş mekânına avlu kotundan ulaşmayı sağlar. Naosun ön cephe duvarında konumlandırılan iki yandaki yan nefe ortadaki ise orta nefe geçişi sağlayan farklı üç kapı narteksten kilisenin iç mekânına geçişi sağlar (Şekil 5).

Şekil 5. Narteks detayı (Uçar, 2004)

Naos

Dikdörtgen plan şemasına sahip naos üç neflidir. Narteksten üç ayrı kapı ile girilen naosta orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksektir (Eyice,1963; Karaca,1996). Kapılardan ortadaki giriş apsis aksı üzerindedir ve orta nefi açılır. Yan neflere narteksten birer kapı ile doğrudan girilirken Orta nef narteksten önce ahşap bölmelerden tasarlanan bir rüzgarlığa geçildikten sonra çift kanatlı camekanlı ikinci bir kapı ile geçiş sağlanmıştır. Orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksektir. Orta nef yan neflerden eşit aralıklarda tekrarlanan altı adet sütundan oluşan birer sütun sırası ile ayrılmıştır. Doğu batı istikametinde devam eden her iki sütun sırasında ilk sütunun naosun ön cephe duvarı içinde gizlenerek locanın taban döşemesine kadar devam ettirildiği gözlenir. Aynı cephe duvarının iki köşesinde yine birer sütunun locanın taban döşemesine kadar gizlenerek devam ettirildiği gözlenir. Kilisenin iç mekânında yer alan sütunların tamamı ahşap ve üzeri alçı sıvalıdır. Her iki sütun sırasında yer alan sütunlardan bemaşa bakan ilk birer sütunun başlığı hariç diğer sütunların başlığı

aynı alçı motifler ile bezelidir. Ancak bu başlıklardan çoğu günümüzde hasarlıdır. Bemaşa bakan iki sütunun başlığı ise kendi aralarında birbirinin aynısı ama diğer sütun başlıklarından çok farklıdır. Her iki sütun sırasında yer alan sütunlar üstte birbirlerine giriş apsis istikametinde kesintisiz devam eden birer ahşap kemer ile bağlanmışlardır. Ayrıca yine her iki sütun sırasında sütun başlığının üzerinde ve kemerin başladığı kotta sütunlar arasında giriş apsis istikametinde kesintisiz devam eden gergi demirinin bir ucu kilisenin arka cephe duvarının dış yüzeyinde diğer ucunun da ön cephe duvarının dış yüzeyinde bir dairesel halka oluşturularak sonlandırıldığı gözlenir. Gergi demirleri dış cephe yüzeyinde oluşturulan demir halkaya dik geçirilen kılıç demiri ile sabitlenmişlerdir. Naosun iç mekânında giriş cephe duvarının tamamının, iki yan cephe duvarının bir bölümünün önünde U formulu loca yer alır. Loca naostan ön ve iki yan cephesinin önünde eşit aralıklarda tekrarlanan sütunlar ve bu sütunları üstte birbirine bağlayan ahşap kemer ile taban döşeme kotunda da sütunların arasında yer alan ahşap korkuluk panoları ile sınırlandırılmıştır. Naosta giriş apsis istikametinde sıralanan sütunlar ile locanın yan cephesini naostan sınırlayan sütunlar arasında enine devam eden gergi demirleri locanın yan cephesindeki sütunlarda sonlandırılmıştır (Şekil 6). Yine bu iki sütun sırasında bemaadan itibaren ilk üç sırada yer alan sütunlar arasında naosun iki yan beden duvarında sonlanan birer gergi demiri, bemaadan itibaren dördüncü sırada yer alan iki sütun arasında yine enine devam eden gergi demirinin de her iki yan locanın sonlandığı köşede locanın sağ ve sol cephe duvarının içinde bulunan birer sütunun dış cephe yüzeyinde diğer gergi demirlerinde uygulanan detay ile sonlandırılmışlardır.

Naosun tabanı özgününde dörtgen biçimli ve beyaz gri renkli mermer plaklar ile kaplıdır. Naos ile bema arasında naosun iki yan beden duvarı arasında naosun genişliğince devam eden iki basamaklı mermer merdiven bemaayı naostan tabanda ayıran tek elemandır. Düz merdiven giriş apsis eksenini üzerinde orta nefi doğru dairesel olarak genişletilerek bemanın zemini daha vurgulanmaya ve süslenmeye çalışılmıştır. Naos iki yan beden duvarına açılan dörtgen biçimli pencereler ile aydınlanmaktadır. Pencerelerin önlerine iç mekânın güvenliği düşünülerek demir korkuluklar yerleştirilmiştir. Naosta orta nefi yan neflerden sınırlayan iki sütun sırasında bemanın önünden itibaren ilk sütundan naosun ön beden duvarına kadar yer alan sütunların tamamı yükseltilerek orta nefin yan neflerden daha yüksek olan tavanını taşıyan ahşap konstrüksiyonlu duvarları taşımaktadırlar. Yine orta nefi sınırlayan sütun sırasının her bir sütununun orta nefi bakan yüzeyine locanın naos cephesinde yer alan sütunların başlığı kotunda yerleştirilen alçıdan elips

biçimli aziz portreleri ile naos hem süslenmiş hem de dini atmosfer kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır.

Şekil 6. Naos detayı (Uçar, 2004)

Bema

Naosun iç mekânı özgün konumuyla günümüze gelememiştir. Bu nedenle günümüzde bema naosun devamı şeklindedir. Naosun iki yan beden duvarı arasında naosun genişliğince devam eden mermer merdiven günümüzde bemaı naostan tabanda sınırlayan tek elemandır. Ancak Ayvalık Kent Merkezi'nde yer alan aynı döneme ait benzer plan şemalı kiliseler incelendiğinde bazı örneklerde bemaı naostan naosun iki yan beden duvarı arasında devam eden oldukça bezemeli, bazı örneklerde de yalın duvar halinde bir ikonostasisin ayırdığı gözlenir. İncelenen Hagia Triada Kilisesi'nde iç mekân duvar yüzeyini kaplayan özgün sıvaların tamamı kalktığından bema ile naos arasında böyle bir ikonostasisin izine günümüzde çıplak duvarda rastlanılamamaktadır. Bemanın sağ yan beden duvarında yer alan tek kanatlı bir kapı bemaı kilisenin avlusu ile doğrudan ilişkilendirmiştir. Doğu duvarının orta aksında yer alan dairesel formlu apsis günümüzde tamamen yıkılmıştır. Aynı duvarda apsisin sağında ve solunda simetrik olarak yerleştirilmiş ve bir birinin aynısı olan dörtgen formlu birer açık niş yer alır. Bu nişlerden birer tane de bemanın sağ ve sol beden duvarında konumlandırılmıştır. Sol beden duvarında bulunan açık nişin; tabanındaki mevcut delik bakımında diğer nişlerden bir farklılık sunduğu gözlenir. Yerli sakinlerin bilgilerine dayanarak bu nişin dilek nişi olduğu ve dilek dilenirken nişin tabanındaki delikten atılan paranın

kilisenin mahzeninde biriktirilerek kilisenin giderlerinde kullanıldığı öğrenilmiştir. Bemaı sınırlayan duvarlarda konumlanan düşeyde dikdörtgen formlu ve üstte birer taş kemer ile sonlanan açık nişler, apsis ve bemanın iki yan beden duvarında cephede loca kotunda konumlandırılan dikdörtgen formlu iki pencere bemanın sağır ve yalın duvarlarını süsleyen ve bemanın ağır ortamını hafifleten başlıca elemanlardır. Bemanın taban döşeme kaplaması naosun taban döşeme kaplamasının devamı şeklinde olup yine dörtgen formlu beyaz gri renkli mermer plaklar ile kaplanmıştır. Şekil 7'de Bemanın bir bölümü ve önünde yer alan sütunları başlıkları görülmektedir.

Şekil 7. Bemanın bir bölümü ve önünde yer alan sütun başlıklarına ait görseller (Uçar, 2004)

Apsis

Kilisenin doğu beden duvarının orta aksında yer alır. Beden duvarından dairesel formda dışarı taşırılmıştır (Karaca,1996). Apsisin taban döşemesi bemanın taban döşemesinden 15 cm daha aşağıdadır. Orta aksında yer alan dörtgen formlu küçük bir pencere ile aydınlanır. Pencere apsisin taban döşemesinden 120 cm yüksekte yer alır. Apsisi sınırlayan beden duvarının önünde duvara bitişik olarak iç mekânda taştan oluşturulan oturma elamanı taban döşemesinden 60 cm yüksekliktedir. Kilisenin 2004 yılında hazırlanan rölövesinde sağlam olan apsis, günümüzde tamamen yıkılmış ve kilisenin iç mekânına arka cepheden girişi sağlayan boşluk konumundadır. Apsisin dış cephe yüzeyinde düşeyde ard arda yer alan iki taştan birine Rumların kutsal simgesi haç motifinin diğerine de kutsal alfa ve omega harflerinin işlendiği görülür (Şekil 8).

Şekil 8. Apsis detayı (Uçar, 2004).

Loca

Kiliseyi ön cephenin tamamında ve güney cephenin de bir bölümünde saran L formlu narteksin üzerinde yer alır. Loca katına sağ yan nartekste yer alan bir merdiven çıkılarak ulaşılır (Şekil 9). Loca katına bu giriş örneği Ayvalıkta Kato Panaya Kilisesi ve merkez Taksiarhis Kilisesi'nde görülür. Taksiarhis örneğinde Hagia Triada Kilisesi'nde olduğu gibi sadece sağ yan nartekste bulunan merdiven ile, Kato Panaya Kilisesi'nde sağ ve sol yan nartekste simetrik olarak düzenlenen birer merdiven çıkılarak loca katına ulaşım sağlandığı gözlenir. U formlu Loca naosa bakan cephelerinde eşit aralıklarda yer alan dairesel kesitli sütunlar ile naostan sınırlandırılmıştır. Sütunları üstte birbirine bağlayan ahşap kemerler düşeyde tavana kadar devam eder. Sütunların arasında kemerlerin başladığı kote kesintisiz olarak devam eden gergi demiri ise locanın sağ ve sol yan cephesinin bittiği köşede naosun sağ ve sol yan cephe duvarının içinde bulunan birer sütunda sabitlenmiştir. Loca taban döşemesi kotunda naostan yine ön ve iki yan cephesinde sıralanan ve ard arda gelen iki sütun arasında birer tane olarak konumlandırılan iki yüzeyi alçı sıvalı korkuluk niteliğindeki ahşap panolar ile sınırlandırılmıştır. Loca katının taban döşeme kaplaması ahşaptır. Özgününde locanın sağ yan bölümünde tabanda bulunan merdiven boşluğu sonradan kapatılmıştır. Ancak sağ yan loca ile sol yan loca birbirinden farklı genişliktedir. Loca katında, ön ve iki yan cephe duvarlarının her birinde yer alan ikişer ve her iki yanda da arka cepheye yönlendirilen birer dörtgen formlu pencere ile ferah bir iç mekân oluşturulmuştur. Kilise tasarımında hanımların ibadetine ayrılan bu mekânın Hagia Triada Kilisesi'nin tasarım programında naosun iç mekânından ulaşımının sağlanmadığı gözlenmektedir.

Şekil 9. Loca detayı (Uçar, 2004)

YAPISAL KURGUSU

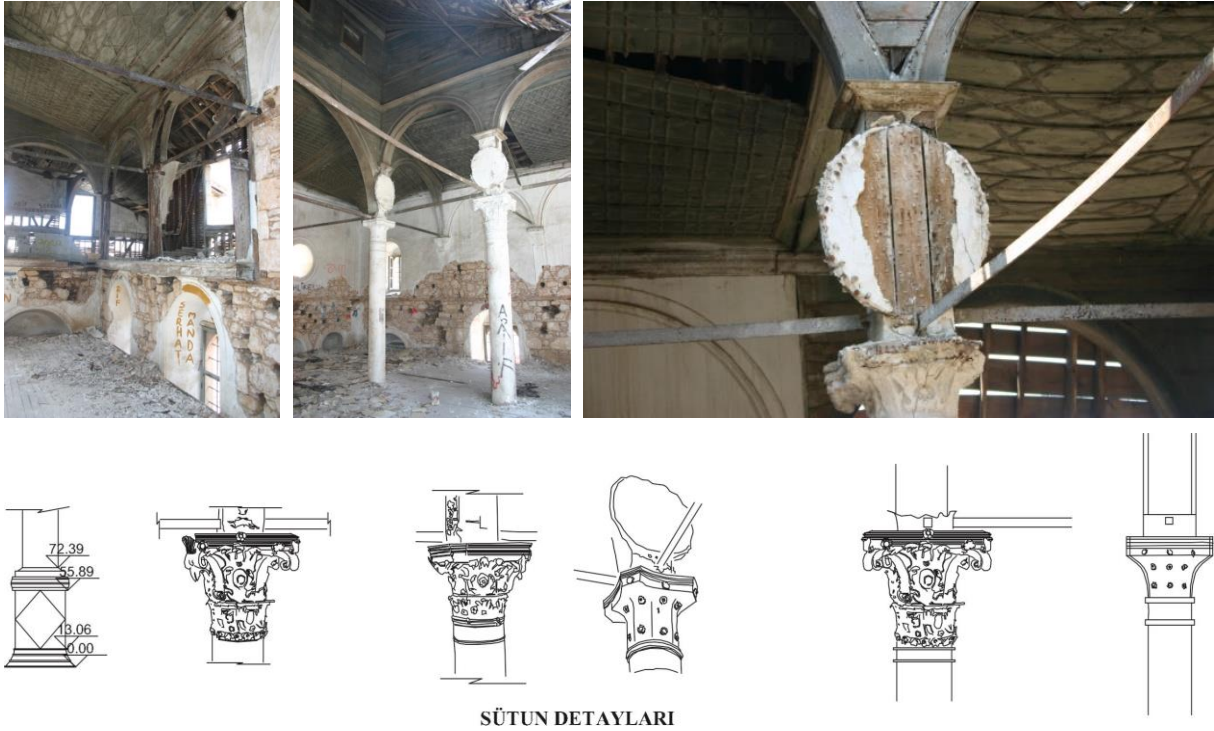
Yığma yapım tekniğinde inşa edilmiştir (Karaca, 1996). Beden duvarları kesme taştan örülmüştür. Gerek orta nefi yan neflerden sınırlayan sütunların ve gerekse locanın orta nefe bakan cephelerinde yer alan sütunların her birinin ortasında ahşap bir direk bulunur. Direklerin etrafı sicim ile helezon şeklinde sarılarak nitelikli alçı sıva ile sıvanmıştır.

Orta nefi yan neflerden sınırlayan iki sütun sırasında yer alan ve bemanın önünden itibaren ilk sütundan naosun ön beden duvarına kadar sıralanan sütunların tamamı locanın tavanına kadar devam ettirilmiştir. Yine bu iki sütun sırasının yanlarda sınırladığı locanın ön cephesini naostan sınırlayan sütunlar ile bemanın önünde ilk sırada bulunan sütunlar da diğerleri gibi, locanın tavan kotuna kadar yükseltilmişlerdir. Dikdörtgen plan şemalı orta nefi çevreleyen bu yüksek sütunlar, orta nefi locanın ve yan neflerin tavanından sonra dışarıdan düşeyde sınırlayan ve orta nefi iç mekanda örten ahşap konstrüksiyonlu ve düz satırlı tavanı ile dışarıdan örten alaturka kiremit kaplı ahşap konstrüksiyonlu beşik çatıyı taşıyan yine ahşap konstrüksiyonlu ve dış cephe yüzeyleri ahşap kaplama, iç mekân yüzeyleri bağdadi çıta üzeri alçı sıvalı olan beden duvarlarının yükünü tabii zemine aktaran taşıyıcı öğelerdir. Yan nefler ve loca yan yana bulunan iki sütunu üstte birleştiren ahşap kemerler ile bu iki sütunun her birinden kilisenin beden duvarına 90 derecelik açı ile atılan birer ahşap kemerin sınırladığı beden duvarı bölümünün çevrelediği kare formlu yüzeylerin tekrarından oluşturuldukları gözlenmektedir. Bu her bir kare formlu tavan parçası kendilerini sınırlayan ahşap kemerler aracılığı ile kemerlerin köşelerinde bulunan ahşap sütunlar ve kilisenin beden duvarı tarafından taşınır. Ayrıca iç mekanda orta nefi yan neflerden ayıran her iki sütun sırasında, sütun

başlıklarının üstünde ve bu sütunları üstte birbirlerine bağlayan ahşap kemerlerin başlangıcında giriş apsis aksı istikametinde kesintisiz devam eden gergi demirinin bir ucu kilisenin apsis cephesi duvarının dış yüzeyinde, diğer ucunun da ön cephe duvarının dış yüzeyine bitişik bir dairesel halka oluşturularak sonlandırıldıkları ve demir halkanın içine de duvarın yüzeyine yine bitişik olarak ve halkaya dik geçirilen profilli kılıç demiri ile sabitlendikleri gözlenir. Yine naosta her iki sütun sırasında dizilen sütunlar ile locayı naostan sınırlayan sütunlar arsında enine(kuzey-güney istikametinde) devam eden gergi demirleri iki yan locayı naostan

sınırlayan sütunlarda sonlandırılmıştır. Yine orta nefi yan neflerden sınırlayan iki sütun arasında bemadan başlayarak ilk üç sırada yer alan sütunların her sırasında sütunlar arasında enine devam eden ve bir ucu naosun kuzey cephesinde diğer ucu güney cephesinde sonlanan gergi demiri ve bemadan itibaren dördüncü sırada yer alan iki sütun arasında da enine devam eden gergi demirinin de her iki yan locanın sonlandığı köşede locanın kuzey ve güney cephe duvarlarının içinde bulunan birer sütunun dış cephe yüzeyinde, diğer gergi demirlerine uygulanan aynı detay ile sonlandırılmışlardır. Şekil 10'da sütun detayları ile nef ve demir işçilik detayları verilmektedir.

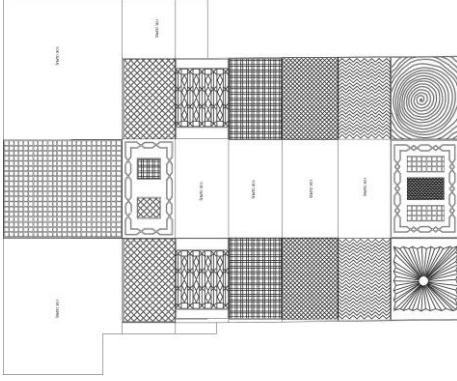
SÜTUN DETAYLARI

Şekil 10. Nef ve demir işçilik detayı (Uçar, 2004)

Tavan kurgusu

Dışarıdan beşik çatı ile örtülen orta nef, içeriden işçilikli ve düz ahşap tavan ile örtülüdür (Karaca, 2000). Yan nefler dışarıdan kuzey ve güney cephelerinde tek tarafa eğimli bir çatı ile örtülüdür. Locanın çatısı ise kuzey ve güney cephelerinde yan neflerin çatısının devamı olarak düzenlenmiştir. Batı cephesinde de çatı yine tek tarafa eğimlidir. Kilisede çatının tamamı özgününde alaturka kiremit ile kaplanmıştır (Şekil 11). Orta nef gibi yan nefler ve loca iç mekânda döneminin ahşap sanatını yansıtan motiflerin süslediği düz ahşap tavan ile kaplanmıştır. Orta nefin tavanı dikdörtgen biçimli ve tek sathlıdır. Üzeri aynı tip ahşap motiflerin belli bir düzende tekrarı ile süslenmiştir. Locanın ve yan neflerin tavanı ise ard arda gelen iki sütun ve bu sütunları karşılayan beden duvarı arasında kalan, çevresi bu iki sütun arasında devam eden ve

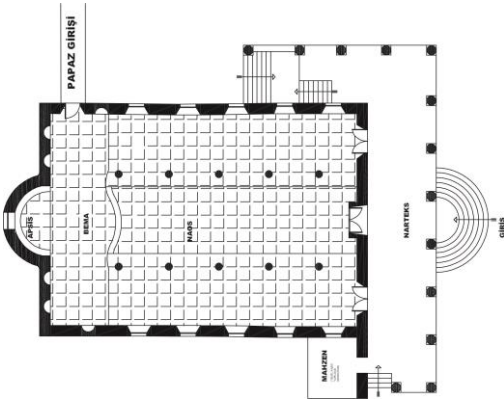
sütunların her birinden beden duvarına 90 derecelik açı ile atılan ahşap kirişlerin ve bu iki kiriş arasında kalan beden duvarının sınırladığı kare biçimli alanların tekrarı ile düzenlendiği gözlenir. Bu düz sathlı alanların her birinde değişik motiflerle süslenmiş farklı ahşap tavan kaplama örnekleri bu kaplamaları sınırlayan kirişlerin ahşap kaplamaları kilisenin iç mekânında yer alan süslü sütun başlıkları ve sütunlara asılan elips formu alçı tabla üzerindeki aziz portreleri ve iç mekânda orta nefte narteksten girişi sağlayan kapının açıldığı rüzgarlığın camekanlı süslü kapısı ve rüzgarlığı üstte tamamlayan ahşaptan üçgen alınlık kilisenin iç mekânını süsleyen ve etkili sanatsal ortam yaratan başlıca öğelerdir.

Şekil 11. Tavan detayı (Uçar, 2004)

Taban döşemeleri

Naos ve bemada taban Marmara mermerinden dikdörtgen biçimli plaklarla kaplıdır. Düz ahşap kirişler ile geçilen locanın tabanı ahşap kaplama, narteks ve avlunun tabanı ise özgününde kakma deniz çakılı ile kaplanmıştır (Şekil 12).

Şekil 12. Taban detayı (Uçar, 2004)

Cephe Kurgusu

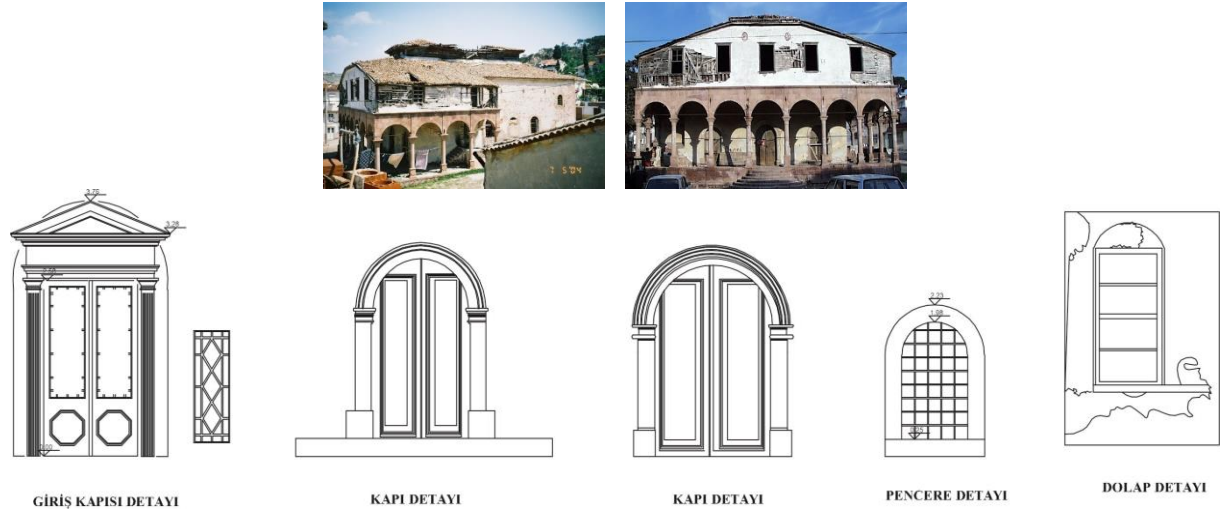
Neo-klasik bir cephe düzeni ile tasarlanan yapı avlunun çevresindeki evler ile uyumludur. Ağır ve

masif kütlelerin doğu-batı ekseninde yükselen üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatılı kübik kütle ahşap kaplamalı cepheleri ve bu cephelerde sıralanan elips şeklindeki pencereleri ile kesme taş duvarlardan oluşan masif kütleyle zengin bir görünüm kazandırmaktadır. Batı cephesinin tamamını kuzey ve güney cephesinin bir bölümünü altta saran narteksi avludan sınırlayan taş sütunların üzerinde konumlanan yine ahşap kaplamalı cepheleri ve bu cephelerde yan yana sıralanan dikdörtgen formlu pencereleriyle loca katı üstte yükselen orta nefin ahşap kütesini tamamlamakta ve bu kütle ile beraber Neo-klasik özellikli cephelere sahip kilise külesine hareket ve zengin bir görünüm kazandırmaktadır. Yapıya dışarıdan bakıldığında kütlelerinin yüksekliğinin üç kademede gerçekleştirildiği gözlenir. Yan neflerden yüksek tutulan orta nefin üzeri beşik çatı ile örtülürken yan nefler ise naosun beden duvarından başlayan ve tek tarafa eğimli bir çatı ile örtülmüştür. Yapıyı batı cephesinin tamamında kuzey ve güney cephelerinin de bir bölümünde saran U formlu locanın da yine tek tarafa eğimli U formlu bir çatı ile örtüldüğü gözlenir. Locayı her iki yan cephede örten çatı örtüsü yan nefleri örten tek tarafa eğimli çatının devamı şeklinde düzenlenmiştir. Kütlelerin tamamında çatı kaplaması özgününde alaturka kiremittir. Doğu cephesinin orta aksında yer alan dairesel apsis de üstte yine alaturka kiremit ile kaplı yarım konik biçimli bir çatı ile örtülerek arka cepheye hareket kazandırılmıştır. Kütlelerin tamamında taş duvar örgülü cephelerde yan yana aralıklar ile sıralanan çevresi taş bir söve ile sınırlandırılmış ve üstte birer taş kemer ile sonlanan dikdörtgen biçimli pencereler, ön cepheden naosun iç mekânına girişi sağlayan, kapılar, yine ön cephede mahsene giriş kapısı, narteksin avluya bakan cephelerinde sıralanan taş sütunlar ve bu sütunları üstte bir birine bağlayan taş kemer sırası kilisenin cephelerine zengin ve anıtsal bir görünüm kazandırmaktadır (Şekil 13). Arka cephe duvarının en belirgin ögesi olan dairesel formlu apsis kiremit kaplı konik çatısı, orta ekseninde yer alan küçük dikdörtgen formlu penceresi ve özgününde pencerenin yakınında yer alan iki blok taştan birinin üzerine işlenen haç motifi ile diğerinin üzerine işlenen Yunan harfleri ve apsisin üstünde ve iki yanda konumlandırılan dairesel birer pencere ile arka cephenin ağır, ve masif görünümü hafifletilmeye çalışılmıştır. Şekil 14’de Kilisenin Doğu, Batı ve Kuzey cepheleri ile boyuna kesit verilmektedir.

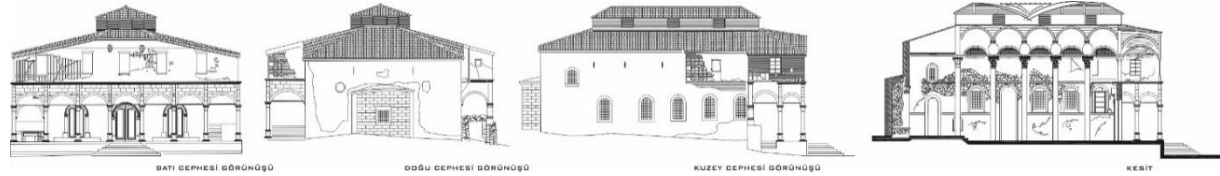
2005 Yılında Yunanistan ve Türk Hükümeti arasında hazırlanan protokol kapsamında restorasyon projeleri hazırlanarak Çanakkale Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’na onanmak üzere sunulmuştur. Kurulda avlunun toprak altında kalan temelleri, su kuyuları, sarnıç ve avluya esas giriş kapısının temellerinin açığa çıkarılması için arkeolojik kazı istenmiştir. İlgili

Koruma Bölge Kurulundan kazı izni çıkarılmış ancak yıllarca kazı gerçekleştirilemediğinden restitüsyon projelerine avlu ve içindeki sosyal

donatıların kesinleşmiş yerleri işlenemediğinden proje bir daha kurula gönderilmemiştir.

Şekil 13. Kiliseye giriş cephesi, yan görünüşe ait görseller ve detay çizimleri (Uçar, 2004)

Şekil 14. Batı, Doğu, Kuzey Cephesi çizimleri ve boyuna kesit (soldan-sağa doğru) (Uçar, 2004)

SONUÇ

Hagia Triada Kilisesi Ayvalık Kent Merkezi'nde, 1846 Yılı'nda inşa edilmiş 19. Yüzyıl ahşap konstrüksiyonlu Rum Ortodoks Kilisesi'dir. Ayvalık Tarihi Dokusu'nda yer alan aynı döneme ait kiliselerin plan şeması, narteks biçimi ve apsis sayısı dikkate alınarak yapılan sınıflamada tek apsisli, bazilikal plan şemalı ve L formlu nartekse sahip bir kilisedir. Apsis eksenine yola ve kıyıya diktir. 18. ve 19. Yüzyıllarda Ayvalık'ta etkili olan Neo-klasik üslupta ve yöresel malzemeler kullanılarak yöresel yapı tekniğiyle inşa edilen yapı, Batı Anadolu'ya ait kilise mimarisinin oluşmasına katkı sağlayan kiliselerden biri olup Batı Anadolu'daki Rum Ortodoks kiliselerinin son temsilcilerindendir. Ayrıca inşa edildiği dönemin ahşap sanatını günümüzde belgeleyen işçilikli ahşapla kaplı düz tavanı bakımından Ayvalık kent merkezindeki kiliseler arasında tek örnektir. Alt katı düzgün kesme taşlardan yığma teknikle üst katı bağdadi teknikle inşa edilmiş Neo-klasik üsluplu cephelerde kapı ve pencere boşlukları ile simetri ve proporsiyon oluşturulduğu gözlenir. Ancak kilise mübadeleden sonra korunamamış duyulan ihtiyaç nedeniyle önce bir süre cami olarak işlevlendirilmek üzere kapatılan bazı pencereler ve avludan bemaya ulaşımı sağlayan kapı ile cephenin özgün konumunun bozulmasının başlangıcı olmuştur. Daha sonra tek el tütün deposu olarak

işlevlendirilmek üzere Tekel Müdürlüğü'ne tahsis edildiğinde depolanacak tütünlerin bozulmaması için naosun özgün taban döşemesi ahşapla kaplanmış ve naos sonradan oluşturulan ahşap döşemeli bir ara kat ile iki katlı hale getirilerek cami olarak işlev gördüğü dönemde özgün konumu bozulan cephelere iç mekânın da özgün konumunun yitirilmesi eklenmiştir. Daha sonra Tekel Müdürlüğü tarafından boşaltılan kilisenin özgününde orta nefinin tavanına uzun zincirler ile asılı duran anka kuşunun kaçakçılar tarafından yerinden alınması nedeniyle ahşap tavan zorlanmış ve iç mekân çökmesine neden olmuştur. Bu süreçten itibaren doğanın olumsuz şartlarına uzun süre maruz kalan iç mekânın ahşap konstrüksiyonu, ahşap tavan işlemleri ve alçı kaplamalı duvar yüzeyleri hasar görmüş ve devam eden bakımsızlık nedeniyle locanın bağdadi duvarları ve tavanı tamamen yıkılmıştır. Ayrıca kilise apsis duvarında yer alan haç motifi işli taş ile alfa ve omega harfi işli taşın bulunması ve bu iki taşın kaçakçılar tarafından alınması nedeniyle apsis duvarı tamamen yıkılarak apsis nişi günümüzde dışarıdan iç mekân girilebilen bir boşluk konumundadır. Günümüzde Ayvalık Belediye Başkanlığına tahsisli olan kilise müdahale edilmezse hızla yok olmak üzeredir. Bu kültür mirasının özgün yapısının bozulmaması ve ait olduğu kültüre zarar verilmemesi dikkate alınarak Ayvalık Kenti'nin de ihtiyaç duyduğu bir işleve

kavuşturularak korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması toplumsal ve kültürel zorunluluktur.

Üniversitesi. BAÜP Destekli Bilimsel Araştırma Projesi. s.13, Balıkesir 2007.

18. UÇAR, H. Balıkesir Üniversitesi Müh-Mim Fak. Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Öğr. Üyesi, Fotoğraf ve Belge Arşivi 2004.

KAYNAKLAR

1. AKA, D., Ayvalık İktisadi Coğrafyası. İstanbul, Ülku Matbaası, 1944.
2. AKTEPE,H.M, Ayvalık'ta Dini Yapıların Fiziksel Çevre Etkilerine Bağlı Oluşumu, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s.52. İstanbul,1994.
3. ARIKAN, Z., 1821 Ayvalık İsyanı. Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
4. AYVALIK'TA ŞEHİRCİLİK ARAŞTIRMALARI. İTÜ Şehircilik Kürsüsü Yayınları, Fakülteler Matbaası. s.116, İstanbul, 1962-63.
5. BAYRAKTAR, B., Osmanlı'dan Cumhuriyete Ayvalık Tarihi. AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, s.108, Ankara, 1998.
6. BALIKESİR İL YILLIĞI, s.264, Balıkesir, 1973.
7. DRAKOS, E., ΜΙΚΡΑΣΙΑΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ Treatises on Asia Minor, ,s.15-16, Atina, 1888.
8. ERİM, H., Ayvalık Tarihi. Güney Matbaacılık Ve Gazetecilik T.A.O. s.12, Ankara; 1948.
9. EYİCE, S., Son Devir Bizans Mimarisi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. s.89. İstanbul, 1963.
10. GÜNDOĞMAZ, G.İ, Ayvalık Kent Merkezi'ndeki Kiliselerin İncelenmesi. DEÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s.8,32. İzmir, 2003.
11. KARACA, M. Z., İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, (2.Baskı) s.283-287, 303, 323-326 İstanbul, 1996.
12. KARACA, M. Z. İstanbul'da Tanzimat Öncesi Osmanlı Dönemi Rum Ortodoks Kiliseleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.390-408-409,412-415. Ankara, 2000.
13. KIYAK, A.E., Kentin Biçimsel Ve Mekânsal Kurgusunun Çözümlemesine Dair Bir Yöntem Önerisi Ve Ayvalık Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s.99, İstanbul, 1997.
14. KONTİS, I. D., ΛΕΣΒΟΣ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΠΙΟΧΗ (Lesbos and his Asia Minor Area), s.60-61, Athens Center of Ekistics Pub., No 24, Athens 1978.
15. PSARROS, D. E. "Ayvalık'ın (Kydonies) Kent Tarihi' Ege'nin İki Yakası-I Ayvalık Kent Tarihi Çalışmaları Sempozyumu. Ayvalık Basılmamış Bildiri Kitabı,s.1-9. 2004.
16. SAKKARİS, G., ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΥΔΩΝΙΩΝ (History of Kydoniae), Syllogos pros Diadosin Ofelimon Biblion, s.245, Nr. 10, Atina 1920.
17. UÇAR,H.,GÜNEY,Y., Ayvalık'ta 19.Yüzyıl Ahşap Konstrüksiyonlu Rum Ortodoks Kiliseleri. Balıkesir